

VASEMMISTON LAUSUNTO VANHEMPAINVAPAAJÄRJESTELMÄN UUDISTUKSESTA SEKÄ JÄRJESTELMÄN RAHOITUKSESTA

Vasemmisto lausuu Vanhempainvapaatyöryhmälle kantanaan, että se kannattaa ns. 6+6+6 -mallia, kustannusten tasaamista sekä päivärahaetuuden korottamista seuraavin perustein:

Arvio nykytilasta

1. Nykyjärjestelmässä lapsen etu ei toteudu ja perheen oikeus päättää on olematon

Nykyjärjestelmä ei edistä lapsen etua parhaalla mahdollisella tavalla eikä tue molempien vanhempien vanhemmuutta. Myös vanhempien oikeus päättää siitä, mikä on parasta lapselle, on olematon. Samoin on laita molempien vanhempien mahdollisuudelle sovittaa yhteen työ- ja perhevelvollisuutensa.

Osin tämä johtuu siitä, että biologisen äidin roolia lapsen edun ensisijaisena ja ainokaisena mahdollistajana on idealisoitu pitkään lainsäädännössämme. Tämä tulkinta mitätöi lapsen oikeuden molempien vanhempiensa aikaan ja huolenpitoon. Samoin tulkintaan sisältyy piiloväite, että lapsen yksinhuoltajaisä tai ei-biologinen vanhempi ei voisi huolehtia lapsensa edusta.

Nykytutkimuksen mukaan lapsen hyvinvoinnin ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta stabiili kasvuympäristö takaa parhaalla mahdollisella tavalla lapsen edun. Sen sijaan monessa uusimmassa vuorovaikutustutkimuksessa on kyseenalaistettu perinteinen ajatus, että pieni lapsi voisi kiintyä vain yhteen henkilöön ja että lapsen etu olisi, että tuo henkilö olisi automaattisesti biologinen äiti.

Lapsen etu on hankala käsite, eikä sen määritelmä voi ollakaan tarkkarajainen, koska lapsi on aina yksilö, jolla on yksilöllisiä tarpeita.

Toisaalta "lapsen etu" -käsitteen määrittely lainsäädännössämme ei myöskään ole yksiselitteinen. Toisin kuin nykyisessä vanhempainvapaalainsäädännössämme esimerkiksi huolto- ja tapaamisoikeuden ensimmäinen pykälähän määrittää lapsen edun niin, että lapsen fyysinen ja henkinen kasvu turvataan parhaiten suhteessa molempiin vanhempiin.

Vasemmisto korostaakin, että vanhempainvapaajärjestelmän olisi nykyistä paremmin tunnistettava se, että äideillä, isillä ja ei-biologisilla vanhemmilla on paras tieto siitä, mikä on oman lapsen edun mukaista. Samalla Vasemmisto muistuttaa siitä, että perhevapaiden keston pidentäminen ja tasapuolisempi jakomahdollisuus ovat pienten lasten vanhempien eniten kannattamia vanhemmuuteen liittyviä uudistuksia.

2. Nykyjärjestelmä syrjii toista vanhempaa perheessä ja toista työmarkkinoilla

”Moderni perhe- ja työmarkkinapolitiikka heijastaa myös niitä arvoja, jotka puhuvat isän kasvavan roolin puolesta.” – tasa-arvoministeri Stefan Wallin, STTK-lehti 1/2009

Perhevapaajärjestelmämme on jämähtänyt monellakin tapaa menneeseen aikaan, eikä se pienin isäkuukausikorjauksinkaan vastaa nykyiseen 2000-luvun perhe-, ihmis-, yhdenvertaisuus- tai tasa-arvokäsitykseen.

Nykymiehet haluavat yhä enemmän ottaa vastuuta lastensa hoidosta ja perhevapaiden käytöstä. Tilastot viime vuosilta osoittavat, että isät eivät kuitenkaan kovin helposti jää hoitovapaalle vaan vanhempainrahasta jopa 95 prosenttia maksetaan edelleen naisille.

Isyyslomiakin käyttää vain noin kaksi kolmesta isästä, mikä on yllättävän vähäistä, kun tiedetään, että kyseessä on etuus, joka ei vähennä äidin mahdollisuutta äitiys- tai vanhempainvapaaseen millään tavalla.

Syitä tähän on vammasti monia. Muun muassa isien oma tietoisuus omista oikeuksistaan ei ole nykyisin varmistettu riittävästi.

Vanhempainvapaajärjestelmämme on äärettömän monimutkainen ja pohjautuu pitkälti vanhanaikaiseen ajatukseen äidistä ainoana tärkeänä huoltajana varhaislapsuudessa.

Toisaalta työpaikoilta tuleva paine vaikuttaa sekin vammasti osaltaan isien päätöksiin olla jäämättä perhevapaalle. Työnantajien suhtautuminen nuorten miesten isyysvapaisiin on usein jopa vihamielistä, eikä ole harvinaista, että isyysvapaata suunnittelevalle vihjataan, ettei työpaikkaa ole enää vanhempainlomajakson jälkeen odottamassa. Ei muuten liene sattumaa, että tämä kalskahtaa kovasti samalta argumentilta, mitä käytetään nuoriin naisiin työelämässä.

Kokemukset Suomesta ja muista Pohjoismaista viittaavat siis siihen, että isät käyttävät yleisemmin niitä vapaita, jotka on heille nimitetty. Niiden käyttöä helpottaa se, että myös työnantaja tunnistaa silloin isälle kuuluvat oikeudet. Lisäksi isät käyttävät vapaita, jos perhe ne muuten menettäisi.

Nykyinen järjestelmä on joustamaton äidillekin. Lähes 4 000 äitiä on saanut vähimmäispäivärahaa siksi, että he ovat olleet työssä muutamia päiviä äitiys- ja vanhempainrahakaudellaan, päivärahan maksukautta ja vapaata kun ei voi myöhentää siihen aikaan, kun työtä ei enää olisi tarjolla.

On totta, että Suomessa on kansainvälisesti katsottuna korkea naisten työllisyysaste, mutta toisaalta yhtä totta on, että suomalaisten pienten lasten äitien työllisyysaste on eurooppalaisittain hyvin alhainen.

Lähes puolelta vanhempainrahaa saavista äideistä puuttuu työsuhde, samoin yli puolelta kotihoidon tukea saavista äideistä. Monelle perheelle äidin vanhempainrahajakso on yksinkertaisesti reitti pitkäaikaisköyhyyteen.

Suomalainen perhekäsitys on muuttunut myös muun lainsäädännön osalta ratkaisevasti viime vuosien aikana. Yksinhuoltajaperheet, etäisät ja etä-äidit, ei-biologiset vanhemmat sekä samaa sukupuolta olevat vanhemmat ovat aivan yhtä tavallista arkea lapsillemme kuin perinteinen ydinperhe. Valitettavasti vain perhevapaajärjestelmämme ei tätä arkea nykyisellään tunnista.

Vasemmisto korostaakin, että perhevapaajärjestelmää on muutettava siten, että se tukee nykyistä paremmin miesten isyyttä, purkaa epätasa-arvoa työmarkkinoilla ja tunnistaa yksinhuoltajien, etävanhempien, ei-biologisten tai samaa sukupuolta olevien vanhempien yhdenvertaiset oikeudet.

3. Nykyjärjestelmä vääristää yritysten ja yrittäjien keskinäistä kilpailutilannetta

"Perhevapaista aiheutuvat kustannukset kasaantuvat erityisesti naisvaltaisten alojen työnantajille. Yrityksien kannattavuutta nakertavat kustannukset heikentävät naisten työmarkkina-asemaa.

Perhevapaat aiheuttavat yritykselle suoria ja epäsuoria kustannuksia. Suoria ovat perhevapaan ajalta maksetut palkat ja vuosilomakorvaukset, siltä osin kun Kelan yritykselle maksamat korvaukset eivät niitä kata. Epäsuoria kustannuksia syntyy esimerkiksi siitä, kun yritys joutuu etsimään ja kouluttamaan sijaisen tehtävään tai järjestämään tehtävät uudelleen. Jos työhön liittyvät tiedot ja taidot heikentyvät perhevapaan aikana, työntekijän tuottavuus heikkenee ja yritykselle aiheutuu epäsuoria kustannuksia myös tätä kautta." – ETLAn tutkijat Mika Maliranta ja Sami Napari, Tieto&trendit-lehti 6/2007

Tunnustettu tosi asia on, ettei nykyjärjestelmämme kohtelee nais- ja miesvaltaisia aloja yhdenvertaisesti. Erityisesti nykyjärjestelmä maksattaa vanhemmuuden kustannukset lähes yksipuolisesti vanhemmuuden kustannukset julkisella ja yksityisellä palvelualueella heikentäen palvelualan kilpailukykyä ja palkanmaksukykyä verrattuna muihin aloihin.

Vähemmälle huomiolle perhevapaakeskustelussa on jäänyt se seikka, että nykyjärjestelmämme vääristää liiaksi myös samankin alan yrittäjien keskinäistä kilpailuasemaa. Vain miehiä työllistävä yritys hyötyy epäterveellä tavalla tilanteesta, jossa kilpaileva, myös naisia työllistävä yritys kantaa yksipuolisesti yritysten yhteiskuntavastuuta vanhemmuuden kustannuksista.

Toisaalta nykyjärjestelmässä ei tunnista naisyrittäjien tilannetta. Maamme yrittäjistähän kolmannes on naisia. Yleensä naisten yritykset toimivat

naisvaltaisilla palvelualoilla ja naisten yritykset ovat tavallisesti pieniä, jolloin vanhemmuuden kustannusten suhteellinen merkitys yrityksen taloudelle korostuu.

Naisyrittäjien omakin asema on heikompi kuin samalla alalla toimivien miesyrittäjien. Yrittäjä-äidin raskauden aiheuttamia poissaolojahan ei korvata lainkaan, yhdenvertainen mahdollisuus jakaa vanhempainvapaa yrittäjä-äidin ja tämän puolison kesken uupuu, ja raskauden aikainen sijaisjärjestelmäkin puuttuu täysin. Niinpä naisyrittäjä, joka tulee raskaaksi yritystoimintansa alkuvaiheessa, joutuukin usein luopumaan yrittäjyydestä.

Vasemmisto korostaakin, että vanhempainvapaaajärjestelmää uudistettaessa on tärkeää jakaa vanhemmuuden kustannukset tasapuolisesti kaikkien työnantajien ja kaikkien elinkeinoalojen kesken. Samalla Vasemmisto muistuttaa, että yhdenvertaisten tasa-arvoisten perhevapaiden jakamis- ja elinkeinonharjoittamisen mahdollisuuksien on pädettävä sekä mies- että naisyrittäjiin.

Siksi Vasemmisto esittää ns. 6+6+6 -mallia, kustannusten tasaamista sekä päivärahaetuuden korottamista.

Vasemmiston mielestä lapsen etu, vanhempien toiveet, parhaillaan läpikäytävä työelämän murros, muuttunut ja avartunut perhekäsityksemme, yrittäjien aito tasa-arvo, yleinen yhdenvertaisuuden toteutuminen sekä vanhemmuuden roolituksessa arjessamme tapahtuneet asenne- ja lainsäädäntömuutokset edellyttävät pikaisia uudistuksia nykyiseen perhevapaaajärjestelmäämme.

Vasemmiston mielestä pienten askelten aika on ohi, emmekä voi odottaa ns. hyvien aikojen alkamista ennen isojen uudistusten tekemistä. Historiahan on osoittanut, ettei lapsen edun ja hyvinvoinnin edistämisen tai tasa-arvon toteuttamisen kannalta koskaan ole tarpeeksi hyvä aika.

Vasemmisto korostaakin, että vanhempainvapaaajärjestelmän uudistuksessa kyse on ennen kaikkea poliittisesta päätöksestä, jolla saattaa olla kauaskantoisia positiivisia vaikutuksia sekä hyvinvointiimme että kansantalouteemme.

6+6+6 -malli

Vasemmisto on jo tehnyt kaksi lakialoitetta asiasta eli lakialoitteen vanhempainvapaaajärjestelmän uudistuksesta 6+6+6 -mallin pohjalta (LA 111/2009 vp - Minna Sirnö / vas ym.) ja lakialoitteen vanhempainvapaaudistuksen rahoitusmallista (LA 110/2009 vp - Kari Uotila / vas ym.).

Näissä aloitteissaan Vasemmisto esittää nykyisen äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaan yhdistämistä uudeksi vanhempainvapaaksi, joka olisi yhteensä 18 kuukauden pituinen (474 arkipäivää).

Ehdotuksemme pidentäisi selkeästi nykyistä vanhempainvapaata, sillä nythän vanhempainvapaa on kahden vanhemman perheellä korkeintaan 275 ja yhden vanhemman perheillä 263 arkipäivää äitiys- ja vanhempainvapaata.

Ehdottamamme vanhempainvapaa koostuisi kolmesta puolen vuoden jaksosta, josta yksi 6 kuukauden jakso kuuluisi äidille, yksi isälle tai toiselle vanhemmalle ja yksi olisi jaettavissa vanhempien sopimalla tavalla.

Uudistus takaisi äideille samanpituisen hoitajakson kuin nykyisinkin, jos vanhemmat päättävät puolittaa jaettavissa olevan 6 kuukauden jakson. Jos taas perhe haluaa, voi äiti hoitaa lasta kotona nykyistä pitempään käyttämällä jaettavissa olevan kauden kokonaan.

Yksinhuoltajilla olisi järjestelemässä mahdollisuus samanpituisen vanhempainvapaaseen kuin kahden vanhemman perheellä. Ehdotuksemme koskee myös samaa sukupuolta olevien pariskuntien perheitä sekä etävanhempia.

Perhevapaan voisi pitää joustavasti aina lapsen kolmen vuoden ikään asti, kerrallaan vähintään kahden kuukauden jaksoissa. Molemmat vanhemmat voisivat pitää hoitovapaata myös yhtäaikaa.

Päivärahaetuuden korotus

Vasemmisto ehdottaa myös lapsen kotihoidon mahdollistamista nykyisestä korottamalla päivärahaetuutta. Vanhempainrahan suuruudeksi ehdotamme keskituloisilla 90 prosenttia ansiotuloista, joka alenisi kolmen kuukauden jälkeen 80 prosenttiin.

Ehdotuksemme mukaisesti myös tulojen mukaan korvausaste alenisi loivasti 29 000 euroa ylittävien vuositulojen osalta. Ehdotus nostaisi päivärahoja arviolta noin 10 - 15 prosenttia, koska nykyisen korvauksen tuloaraja on tässä hiukan nostettu.

Korvaustasot	Nykyinen vuositulo (euroa)	Ehdotus vuositulo (euroa)
I taite (90 tai 80 %)	alle 26 720	alle 29 000
II taite (40 %)	26 720 - 41 110	29 000 - 44 000
III taite (25 %)	yli 41 110	yli 44 000

Kustannusten tasaaminen valtion, työnantajien ja vakuutettujen kesken

Vasemmiston mielestä yhteiskunnan vastuuta vanhemmuudesta aiheutuvista kustannuksista tulee lisätä, jotta tavoitteet yhdenvertaisuudesta, lapsen edun toteutumisesta ja molempien vanhempien osallistumisesta vanhempainvapaan käyttöön nykyistä enemmän voisivat toteutua.

Siksi Vasemmisto esittää myös vanhempainvapaan työnantajille aiheuttamien kustannusten tasaamista kaikkien työnantajien, valtion ja palkansaajien kesken.

Ehdotamme, että jatkossakin vanhempainvapaan aiheuttamat lisäkustannukset jaettaisiin valtion, työnantajien ja vakuutettujen kesken siten, että valtion osuus kustannuksista olisi puolet (50 %), työnantajien osuus kustannuksista olisi noin kolmannes (30 %) ja vakuutettujen osuus noin viidennes (20 %).

Arvioimme, että uudistuksen toteuduttua valtion panos nousisi 250 miljoonaan euroon (50 %:n osuus 500 miljoonasta). Tämä osuus rahoitettaisiin valtion talousarvion kautta kiristämällä verotusta. Työnantajien 30 prosentin osuus uudistuksen kustannuksista merkitsisi sitä, että työnantajien sairausvakuutusmaksu nousisi vuoden 2010 tasoon (2,37 prosenttia) nähden 0,1 prosenttiyksiköllä.

Esitämme, että palkansaajien ja yrittäjien osuus perittäisiin osana päivärahamaksua. Uudistuksen jälkeen palkansaajien päivärahamaksu olisi 0,97 prosentin sijasta 1,05 prosenttia eli korotusta olisi 0,08 prosenttiyksikköä. Yrittäjien päivärahamaksu olisi nykyisen 1,12 prosentin sijasta 1,20 prosenttia.

6+6+6 -mallin käyttöönotto täysimääräisesti vie vuosia. Joten ensimmäisinä vuosina mallin ja kustannusten tasaamisen kustannukset jäisivät todennäköisesti huomattavasti alhaisemmaksi, kuin mallin nettokustannuksiksi arvioitu 500 miljoonaa euroa.

Uudistuksen säästövaikutukseksi ensimmäisessä vaiheessa arvioimme noin 100 miljoonaa euroa, joka syntyy päivähoitopaikkojen ja kotihoidon tuen tarpeen vähentymisestä.

Vasemmiston puolesta 20.5.2010

Minna Sirnö, kansanedustaja